

TOPLUMSAL CİNSİYET NORMLARININ KADINLARIN TERÖRİST ÖRGÜTLERE KATILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATING THE IMPACT OF GENDER NORMS ON WOMEN'S PARTICIPATION IN TERRORIST ORGANIZATIONS

Begüm ÇARDAK ¹

¹ Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Terörizm Araştırmaları Merkezi Müdürlüğü, Ankara, Türkiye

ÖZET

Terörizm ve siyasi şiddet üzerine yapılan çalışmaların içeriğinde genellikle bireyin radikalleşmesini ve terörizme katılımını şekillendirebilecek çok sayıda siyasi, sosyo-ekonomik, ideolojik, kültürel ve dini faktörü hesaba katmaktadır. Ancak kadın ve erkeklerin terörist örgütlere katılımında cinsiyete bağlı farklılıklar sadece biyolojik özellikler temelinde değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet bağlamında analiz edilmelidir. Kadın ile erkeğin gelişen ve çeşitlenen rollerine rağmen, toplumsal cinsiyete ilişkin kodlamaların, radikalleşmeyi ve terörist faaliyetlere katılımı nasıl farklılaştırabileceği derinlemesine incelenmelidir. Çünkü terörist örgütlere katılımın sebepleri ve derecesi toplumsal cinsiyet normlarına dayalı deneyimlere göre de farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla bu çalışma öncelikli olarak alan yazında toplumsal cinsiyet kavramının nasıl tanımlandığını ele almayı hedeflemektedir. Akabinde toplumsal cinsiyet normlarının kadınlarda nasıl ve ne şekilde ötekileştirmeye sebep olduğunun nedenleri araştırılacaktır. Kadınların şiddet kullanımını bir iletişim şekli olarak kullanmasının gerekçeleri ortaya konulacaktır. Toplumsal yaşamların ve kültürlerin çeşitliliği, siyasi şiddete başvuran kadınlar ve bağlamlar arasındaki farklılıkları da çoğaltmaktadır. Terörist örgütlerin ortaya çıkış koşulları aynı olmadığı gibi kadınların da şiddeti meşru görmelerine yol açan faktörler birbirinden farklı olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın son bölümünde siyasal şiddetin bir alt türü olan terörizmin oluşmasında ve kadınların siyasal şiddet hareketleri içerisinde olmalarına neden olan toplumsal cinsiyet faktörleri örnek vakalar üzerinden karşılaştırmalı bir şekilde tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Terörizm, Terörist Örgüt

ABSTRACT

Studies on terrorism and political violence often take into account a multitude of political, socio-economic, ideological, cultural and religious factors that can shape an individual's radicalization and involvement in terrorism. However, gender differences in the participation of men and women in terrorist organizations should be analyzed not only on the basis of biological characteristics, but also in the context of gender. Despite the evolving and diversifying roles of men and women, gender codifications shape understandings of how radicalization and participation in terrorist activities can differ. This is because the reasons and degree of participation in terrorist organizations may also differ according to experiences based on gender norms. Therefore, this study first aims to address how the concept of gender is defined in the literature. Subsequently, the reasons for how and in what ways gender norms cause marginalization in women will be investigated. The reasons why women use violence as a form of communication will be revealed. The diversity of social lives and cultures multiplies the differences between contexts and women who resort to political violence. Just as the conditions under which terrorist organizations emerge are not the same, the factors that lead women to justify violence may be different from each other. In this context, in the last part of the study, the gender factors that lead to the emergence of terrorism, a sub-type of political violence, and women's involvement in political violence movements are discussed in a comparative manner through case studies.

Keywords: Sex, Gender, Women, Terrorism, Terrorist Organization

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Begüm ÇARDAK, Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Terörizm Araştırmaları Merkezi Müdürlüğü, Ankara, Türkiye. **E-mail:** begumcrdk@gmail.com

Bu makaleye atıf yapmak için / Cite this article: Çardak, B. (2023). Toplumsal Cinsiyet Normlarının Kadınların Terörist Örgütlere Katılımı Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *The Journal of World Women Studies*, 2023; 8(2), 372-385. <http://doi.org/10.5281/zenodo.8431350>

GİRİŞ

Cinsiyet 'erkek ve kadın' kategorilerine yerleştirilen bedenlerin biyolojik özelliklerine ve niteliklerine atıfta bulunmaktadır. Konu bağlamında çalışmada sıklıkla kullanılacak toplumsal cinsiyet kavramı ise kültürel bağlamlarda bedenlere eril ve dişil özelliklerin tanımlanmasıdır. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin toplumda kadınsı ve erkeksi olarak tanımlanan beklentilere göre nasıl hareket ettiklerini ortaya çıkararak kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler, rol ve statülerin belirlenmesine gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal yapı ve kültürlerde erkekliğe ve kadınlığa atfedilen varsayımlardan ortaya çıkmaktadır (Poloni-Staudinger ve Ortvals, 2013: 5).

Toplumsal cinsiyet, her kültüre özgü nitelikler içermektedir. Çünkü erkeklik ve kadınlık kavramlarına atfedilen anlam ve değerler, kültürel ve dönemsel farklılık göstermektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet çeşitli şekillerde deneyimlenmekte ve etkileşime girmektedir. Toplumsal cinsiyetin çoğul doğasını anlamlandırmak, kişinin ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf, yaş, engellilik ve din gibi kesişen veya ayrışan belirli yaşam deneyimleri üreten etkileşimli kimliklerine atıfta bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet normlarının tanımlanma biçimleri toplumsal ilişkilere etki etmesinin yanı sıra siyasi şiddete katılım boyutunda da kadınların algılarını, gerekçelerini ve eylemlerini de şekillendirebilmektedir (Poloni-Staudinger ve Ortvals, 2013: 5).

Terörizm ve siyasi şiddet üzerine yapılan çalışmalar genellikle bir bireyin radikalleşmesini, terörizme katılımını şekillendirebilecek çok sayıda siyasi, sosyo-ekonomik, ideolojik, kültürel ve dini faktörü hesaba katmaktadır. Ancak kadın ve erkeklerin terörist örgütlere katılımında cinsiyete bağlı farklılıkların sadece biyolojik özellikler temelinde değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet bağlamında analizi de oldukça önemlidir (Miller, 2020: 7). Terörist örgütler içerisinde kadın ve erkeğin çeşitli rollerine rağmen, toplumsal cinsiyete ilişkin veriler, motivasyonların altında yatan nedenleri, terörist faaliyetlere katılımın farklılaştığı koşulları şekillendirmektedir. Kadınların siyasi şiddete yer alma sebepleri, üstlendikleri rolleri tanımlayabilmek, şiddet içeren aşırıcılığa ve terörizme karşı koyma ile önleme stratejilerini oluşturabilmek için meselenin toplumsal cinsiyet perspektifinden de ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Kadın ve erkek kimliğine ilişkin yaşam deneyimleri, sosyal, kültürel, ekonomik roller vasıtasıyla şekillenmektedir (Phelan, 2020: 1-8).

Dolayısıyla bu çalışma öncelikli olarak alan yazında toplumsal cinsiyet kavramının nasıl tanımlandığını ele almayı hedeflemektedir. Akabinde toplumsal cinsiyet normlarının kadınlarda nasıl ve ne şekilde ötekileştirmeye sebep olduğu, kadınların şiddet kullanımını bir iletişim şekli olarak kullanmasının gerekçeleri ortaya konulacaktır. Geçmişten bugüne kadar ortaya çıkan terörist örgütlerin ortaya çıkış koşulları aynı olmadığı gibi kadınların da şiddeti meşru görmelerine yol açan faktörler birbirinden farklıdır. Bu bağlamda çalışmanın son bölümünde, siyasal şiddetin bir alt türü olan terörizmin oluşmasında ve kadınların siyasal şiddet hareketleri içerisinde olmalarına neden olan toplumsal cinsiyet faktörleri örnek vakalar üzerinden karşılaştırmalı bir şekilde tartışılmaktadır.

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI NEDİR?

Toplumsal cinsiyete ilişkin bilinmesi gereken ilk şey, disiplinlerarası karaktere sahip olmasıdır. Siyaset bilimi, psikoloji, antropoloji, tarih veya sosyoloji gibi farklı kavram, yaklaşım ve teorilerden yararlanarak birçok disiplinle ilgili sorunların tartışıldığı bir kavramdır (Herschinger, 2014: 50).

Sıklıkla birbirinin yerine kullanılmakla birlikte temelde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları, eşanlamlı değildir. Biyolojik erkeklik veya kadınlık kişinin 'cinsiyeti' ise; toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak erkek veya kadın şeklinde sınıflandırılabilen kişilerin cinsiyetlerine bağlı ve sonradan kazanmaları beklenen rol ve statüleri ifade eder. Toplumsal cinsiyet, fizyolojik erkek olma veya kadın olmanın ötesinde oluşan beklentilerle ilişkili özelliklerin toplamıdır. O halde toplumsal cinsiyet; erkeklik ve kadınlığı inşa eden, sosyal olarak oluşturulmuş davranışsal beklentileri, kalıp yargıları ve kuralları tanımlamaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, sosyal olarak oluşturulmuş farklılıklar üzerine kuruludur ve kimi zaman kasti kimi zaman ise değişen sosyal normlardan etkilendiklerinden sürekli olarak evrim geçirir. Toplumsal cinsiyeti sosyal bir inşa olarak görmek, onun gerçek olmadığı ya da sosyo- politik hayatta deneyimlenmediği anlamına gelmemektedir. Aksine toplumsal bir inşa olarak toplumsal cinsiyet, insanların yaşamlarını nasıl sürdürdüklerinin önemli bir kılavuzudur. Tek bir toplumsal cinsiyetlendirme örneği olmaması değiştirebilen, uygulayabilen ve temsil edebilen söylem setlerinin toplumsal yaşamın hemen her alanında bulunabilmesini sağlamaktadır.

Nitekim problem sahalarına toplumsal cinsiyet merceklelerinden bakmak bir bakıma bilgiyi filtrelemenin, bölgesel veya küresel süreçleri anlamının merkezinde geçtiği yolların izini sürmenin bir yoludur (Sjoberg, Cooke ve Neal, 2011: 6).

Toplumsal cinsiyet, bir toplumun biyolojik cinsiyete dayalı olarak kodladığı, sosyal olarak inşa edilmiş ve koşullandırılmış rolleri, nitelikleri, fırsatları ve normları ifade ettiği için insanlar arasındaki ilişkileri ve güç dinamiklerini etkiler. Cinsiyetlerin sahip olduğu varsayılan toplumsal özellikler vardır. Eril olarak algılanan özellikler güç, erkeklik, rasyonellik, bağımsızlık, saldırganlık, risk alma ve koruma becerisidir. Dişil olarak algılanan özellikler ise fiziksel zayıflık, duygusallık, pasiflik, masumiyet, riskten kaçınma ve anaçlıktır (Sjoberg, 2014: 6). Bu durum kaynaklara, verilen sorumluluklara, karar alma fırsatlarına erişim ve bunlar üzerindeki kontrole yansımaktadır. Toplumsal cinsiyet sadece kadınlar ve yapısal cinsiyet eşitsizliği ile değil, aynı zamanda erkek, erkeklik kavramlarına da atıf yapmaktadır. Nitekim toplumsal cinsiyet, bir toplumda uygun kadın-erkek davranışları, özellikleri ve rollerine ilişkin paylaşılan normların bileşimi tarafından belirlenir. Toplumsal cinsiyete ilişkin roller aynı zamanda kültüre özgüdür, öğrenilir, zaman içinde yaş, ırk, sınıf ve etnik köken gibi pek çok farklı değişkenden etkilenir. Bunların yanı sıra coğrafya, ekonomi, din ve etnik köken, kültürün karmaşıklığına katkıda bulunan, kimi zaman da şiddetli mücadelenin ortaya çıkmasına neden olan önemli etkilere sahiptir. Politik saikler dışında şiddet kullanımına göz yuman, onaylayan veya haklı gösteren sosyal davranışlar, mitler, alışkanlıklar ve tarihi gelenekler terörizmin siyasi bir şiddet türü olarak gelişmesini kolaylaştırabilir (Sherman, 2018: 6).

Toplumsal cinsiyet normları, bireylerin sahip olduğu rolleri üzerinde belirleyicidir. Örneğin 'kadın' olmanın ne anlama geldiğine dair ideal-tipik kavramlarla çelişen mesleklerden ziyade, belirli tip statü ve roller kadınlarla ilişkilendirilmektedir. Kadınlıkla ilişkilendirilen meslekler genellikle yalnızca mesleğin adıyla tanımlanır. Erkeklikle ilişkilendirilen mesleklerdeki kadınlar ise genellikle cinsiyetleriyle tanımlanırlar; kadın askerler, kadın siyasi liderler, kadın CEO'lar ve hatta kadın teröristler gibi. Hâlbuki toplumsal cinsiyet, erkek veya kadın olmanın ne anlama geldiğine dair standartların tek bir kalıba sığdırılmayacak kadar çeşitli ve aynı zamanda da kurumları değiştirebilecek güce haizdir (Sjoberg, Cooke ve Neal, 2011: 4).

Toplumsal cinsiyet normlarının kararları/davranışları neden ve nasıl etkilediğini anlamak, aynı zamanda şiddet içeren, radikalleşmeye yol açan etkileri etkisiz hale getirmek, dirençli topluluklar yaratmak için kritik öneme sahip olabilmektedir. Nitekim toplumsal cinsiyet, şiddet içeren aşırıcılığın itici ve çekici faktörlerine aracılık etmekte, aşırıcılığa özellikle yatkın olan bireylerin belirli özelliklerini etkilemektedir. Terörizmin geçmişe nazaran daha yüksek seviyelerde görülmesi, saldırganlık ve şiddetin tercih edilen çatışma çözme yöntemi olarak görülmesi, radikalleşme ve aşırıcılığı onaylayan bir yabancılaşma, şikâyet kültürü ve toplumsal normlara verilen tepkilerin bir sonucudur (Sherman, 2018: 6).

TOPLUMSAL CİNSİYET NORMATLARININ ŞİDDETE VARAN AŞIRICILIK VE TERÖRİZM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Toplumsal olarak inşa edilen veya kalıplaşmış toplumsal cinsiyet özelliklerinin sonuçları sadece mikro düzeylerde değil, ulusal ve uluslararası düzeylerde de ortaya çıkmakta; kimi zaman iç ve dış çatışmalara yol açmaktadır (Dumas, 2021: 20). Erkeklik 'koruma, cesaret ve fedakârlık' ve kadınlıkla 'masumiyet ve kırılabilirlik' ilgili sonradan kodlanmış normlar, savaşlar ve savaş hikâyeleri kadar eskidir. Ancak kadın şiddeti, toplumsal kabuller içerisinde kadın olmanın ne anlama geldiğine dair bu tipik anlayışların dışında kalmaktadır. Geleneksel olarak kadınlar, savaş ve ölüm gibi kavramlarla ilişkilendirilmemektedir. Dahası kadınların militan, terörist ya da intihar bombacısı olarak görülmesi pek çok kültürün kadına atfettikleri anlamlara ters düşmektedir. Çoğu kültürde kadın; aile yapısının belkemiği, inancın savunucusu ve hayat veren varlık tanımlaması içerisinde yer almaktadır. Toplumsal yaşamda kadınlara yüklenen cinsiyet normları ve kadın olmanın ne anlama geldiğine ilişkin kavramların çoğu şiddetten ziyade barışçılığın, anneliği, bakımı ve karşılıklı bağımlılığı vurgulamaktadır. Kadınlar kültür ve toplumsal yapıya göre bakıcı/eş/anne/kız/kurban gibi çeşitli toplumsal cinsiyet rollerine sokulmaktadır. Kadınlar son yüz yılda daha önce erkeklere atfedilmiş pek çok alana dâhil olmuş olsalar da, kadına ilişkin tanımlamalar ve nitelikler, küresel, sosyal, siyasi yaşamın hemen her alanında erkeklerden daha zayıf veya pasif olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra kadınların niceliksel bağlamda dünyanın siyasi ve ekonomik güç yapılarında yeterince temsil edilmemesi de toplumsal

cinsiyet açısından kadınlar aleyhine eşitliksiz bir durum yaratmaktadır (Sjoberg, Cooke ve Neal, 2011: 3, 4).

Cinsiyetten bağımsız olarak algılanan terörizm, genellikle erkek egemen bir yapıya sahiptir. Kadınlar uzun zamandır terör eylemlerinde ve terör örgütlerinde yer almaktadır ancak birkaçının dikkat çeken eylemleri dışında uzun bir süre geri planda kalmıştır. Toplumsal cinsiyet önyargısı, araştırmacıların, anlatılmamış şiddet potansiyeline rağmen mağdur, kurban ya da tetikleyici olduğu varsayılan kişiler hakkındaki düşüncelerini engellemektedir. Bu varsayımlar nedeniyle araştırmalar, kadınların belirli koşullar dışında şiddet uygulayamayacakları inancının doğmasına neden olmakta, aynı zamanda da kadın teröristlere daha duygusal etkiler veya tespit edilmemiş faaliyetler yoluyla önyargıları istismar etme fırsatı vermektedir (Sherman, 2018: 1).

Terörist şiddete yol açan faktörleri tanımak, terörizmi anlamak noktasında temel adımlar arasındadır. Bir toplumda etnik, kültürel veya dini gerekçelerle ayrıştırıldığı düşünülen gruplar, ekonomik olarak yoksun bırakıldığı veya siyasi olarak baskı altında olduğunu hisseden kişiler gibi çeşitli gerekçelerle hayal kırıklığına uğrayan kitlelerin suçlanacak bir öteki yaratması şiddete varan aşırıcılığın birbiriyle ilişkili etmenleri genel olarak itici ve çekici faktörler olarak kategorize edilebilir. (Perlstein ve Vetter, 1990: 97). Yapısal itici faktörler arasında sosyo-ekonomik ve siyasi marjinalleşme, ayrımcılık, dışlanma, uzun süreli çözülmemiş çatışmalar, zayıf yönetim, hukuk ihlalleri yer almaktadır. Eleman kazanma taktiklerinde sıklıkla istismar edilen faktörler arasında ise gelecekteki istikrarlı istihdam beklentileri, sosyal, ideolojik ve siyasi cazibe ve sosyo-ekonomik kazançlar yer almaktadır (UNDP, 2018: 16). Yaşama, özgürlük ve güvenlik hakkı, ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma hakkı, düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüğü, özel hayat ile aile hayatının korunması hakkı gibi insan hakları ihlalleri -terörle mücadele tedbirlerinin neden olduğu durumlar da dâhil olmak üzere- yabancılaşma, izolasyon ve dışlanmayı derinleştirebilir, kişileri şiddet içeren radikalleşme yoluna sürükleyebilir. Bu ihlaller, terör grupları tarafından mağduriyet söylemi oluşturmak, eylemlerini meşrulaştırmak ve kadınlar da dâhil olmak üzere yeni üyeler kazanmak için sıklıkla kullanılmaktadır.

Siyasal şiddete ve özel bir türü olan terörizme elverişli birçok koşul, hem erkeklerin hem de kadınların potansiyel şiddet yanlısı radikalleşmelerini etkilemektedir. Ancak bu faktörlerin toplumsal cinsiyet açısından nasıl farklı deneyimlenebileceğini anlamak kritik önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, temel hak ihlalleri ile örtüşebilir ve bunları şiddetlendirebilir. Ayrıca, kadına yönelik şiddet, eğitim ve ekonomik fırsatların eksikliği ve kadınların medeni ve siyasi haklarını kullanma ve yasal ve şiddet içermeyen yollarla siyasi sürece katılma fırsatlarının olmaması da radikalleşmeye etki edebilmektedir. Şiddet içeren aşırıcılık ve terörist radikalleşme sıklıkla bir erkek meselesi olarak görüldüğünden, kadın terörist radikalleşme sorunu önyargı ve yanlış anlamalarla karakterize edilmektedir. Çatışma ve şiddet durumlarında kadınlar pasif, kurban, çaresiz, ikincil ve anaç olarak tanımlanmaktadır. Bu tür varsayımlar toplumsal cinsiyet kalıplarını pekiştirmektedir. Sonuç olarak, kadınlar ne potansiyel terörist olarak görülmekte ne de terörizme karışmaları halinde erkekler kadar tehlikeli olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte, bir kadının bir erkekten daha az ya da çok tehlikeli ya da barışa, diyaloga, şiddetsizliğe ve işbirliğine görece yatkın olduğu çıkarımlarında bulunmak doğru değildir. Barışçıl kadın imajı, terörist gruplar tarafından kadınların örgütlerine katılımını vurgulayarak masum ve şiddetsiz bir karaktere sahip olduklarını iddia etmek için kullanılmaktadır (Osce, 2013: 3).

Toplumsal cinsiyet ve terörizm arasındaki ilişkiyi ele almak için dört ana yaklaşım tanımlanmaktadır. Yaklaşımların temel argümanları genel olmakla birlikte birbirlerini kapsayıcı özellikleri de bulunmaktadır. İlk yaklaşım pozitivist temellidir ve toplumsal cinsiyeti bir değişken olarak ele alır. Pozitivist yaklaşım, toplumsal cinsiyet ve terörizme yönelik motivasyondan ziyade yapıdaki farklılıklara vurgu yapmaktadır. Örgütlerin içerisindeki demografik farklılıklar ve benzerlikler ile yaş, sınıf, ırk, sosyo-ekonomik geçmişe bağlı olarak kadın-erkek deneyimleri arasındaki farklılıkları ele almaktadır. Bu tür bir yaklaşımı benimseyen çalışmalar toplumsal cinsiyet dinamiklerinin etkisine, terör örgütlerinde kadın ve erkeklerin varlığına, cinsiyetler arası benzerlik ile farklılıklara odaklanmaktadır. İkinci yaklaşım terör örgütleri içindeki kadın ve erkek rolleriyle ilgilenmektedir. Toplumsal cinsiyet stereotipleri ile terör örgütlerindeki kadın ve erkeklerin geleneksel rolleri arasındaki etkileşim üzerine yoğunlaşmaktadır. Geleneksel toplumsal cinsiyet normlarının örgütlerdeki kadın ve erkek rollerini ne şekilde çerçevelediğini, hem kolaylaştırıcı hem de kısıtlayıcı faktörler olarak nasıl hareket ettiğini incelemektedir. Üçüncü yaklaşım ise cinsiyete dayalı motivasyonlarla ve kadınlarla erkekler arasında terörizm ile şiddet içeren aşırıcılığa katılım nedenlerinin ne tarz farklılık gösterebileceğiyle

ilgilenmektedir. Bu açıklamalar, kadınların ve erkeklerin bu tür örgütlere nasıl ve neden katıldıklarını açıklayabilecek farklı ideolojik, kültürel, ekonomik ve sosyal faktörleri açıklamaktadır. Ancak bu yaklaşım aynı zamanda örgütlerin cinsiyet farklılığının farklı motivasyonlarından nasıl etkilendiğini, örgütlerin iç ve dış stratejisini ne ölçüde etkilediğini de ele almaktadır. Son olarak, dördüncü yaklaşım ise kadınların ve erkeklerin hem bireysel hem de kolektif radikalleşme süreçlerini etkileyen dinamikleri incelemek için 'feminist merakı kullanır. Bu yaklaşım feminist sorular sorma eğilimindedir ve diğer yaklaşımlarda cevaplandırılmayan alanlar, motivasyonlar ve grup dinamikleri hakkındaki bilgileri araştırmaktadır (Phelan, 2020: 3-5).

Terörizmin yapısal veya çevresel nedenlerini inceleyen çok sayıda çalışmaya rağmen, yapısal bir öncül olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği terörizm literatüründe yaygın olarak araştırılmamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hem sivil hem de ulus ötesi çatışmalarda etkili olduğuna dair güçlü kanıtlar göz önüne alındığında, bu tür çalışmaların nispeten yokluğu şaşırtıcıdır; ancak bu ilişkilerin doğasına ilişkin çeşitli teoriler mevcuttur (Dumas, 2021: 22). Hangi yaklaşım baz alınarak inceleme yapılırsa yapılsın kadınlar ve erkekler terörizmi farklı şekillerde tecrübe etmektedir. Ayrıca, terör örgütlerinin, şiddet ve aşırılık yanlısı ağların mesaj verme ve üye kazanma süreçlerinde toplumsal cinsiyete başvurdukları bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet normlarının analizi, şiddete yönelik radikalleşmedeki farklılıkları, terörist olma motivasyonlarını, örgüt içi edinilen rolleri ele aldığı için çok önemlidir (Phelan, 2020: 8).

Belirgin toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınlar üzerindeki doğrudan etkisinin ötesinde, geniş bir mağduriyet ve baskı atmosferi yaratıp, diğer ayrımcılık türlerinin öncüsü olarak hareket etmesine sebep olmaktadır. Kadınların sosyal özerkliklerinin, kamusal alana eşit olarak erişimlerinin, yukarı doğru hareketlilik elde etme imkânlarının reddedildiği durumlarda da, marjinalleştirme ve zorlama normları toplum genelinde kök salmaktadır. Bu normları özümseyen bireyler ve gruplar, şiddeti gücü elde etmenin kabul edilebilir yollarından biri olduğunu benimseyebilirler. Siyasi değişimin çoğu yönü için normal kanalların, protestocular ve siyasi muhalifler için çeşitli konularda istenen etkiyi yaratması pek olası değildir. Böylece, eşitsizlik ve şiddet toplum genelinde normalleştirilebilmektedir. Siyasi gücü elde ederek, toplumu kendi tercih ettikleri şekilde yapılandırma becerisi arayan gruplar, hedeflerine ulaşmak için şiddet içermeyen araçlar yerine şiddeti seçme eğiliminde olabilmektedirler. Bu minvalde siyasi şiddet, kadınlar ve erkekler arasında altta yatan, iltihaplanmış eşitsizlikler tarafından desteklenen işlevsiz bir statükoya karşı terörizm olarak tezahür eder. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bir devletin terörizmle karşılaşma olasılığına katkıda bulunabilecek çeşitli koşullardan biri olarak düşünülebilir (Dumas, 2021: 31, 32).

Kadınlar, toplumsal cinsiyet ve terörizme dair daha karmaşık anlatılar sunmaktadırlar. Militan gruplara katılan kadınların kendilerini, şiddete katılmalarını veya şiddeti desteklemelerini motive edebilecek benzer (ve genellikle toplumsal cinsiyete özgü) sosyal, kültürel ve dini bağlamlar içinde bulduklarını kabul etmek önemlidir. Kadınların şiddete katılma nedenleri, ortak şikâyetlerin mevcut olduğu durumlarda bile farklılık gösterecektir. Örneğin kadınları intihar terörizmine katılmaya motive eden şeyin her bir kadın için farklı olması kaçınılmazdır (Qazi, 2011: 30). Sosyal ve politik yapıyı legal yollarla değiştiremeyeceğini düşünen kadınlar, motive olmalarını sağlayan haksızlık algısını terörizme karışarak sonuçlandırmak isterler (Galvin, 1983: 20-23).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sivil ve uluslararası çatışmaları tetiklemenin yanı sıra terörizm üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, dünya genelinde ayrımcılığın yaygın biçimlerinden biri olarak bireysel veya toplumsal birçok sosyo-ekonomik ve siyasi yönde gelişimi engelleyebilir. Cinsiyet ayrımcılığı ortaya çıktığında, toplam nüfusun belli bir kısmı bu sorundan doğrudan etkilenmekle birlikte esasen bu tür ayrımcılığın uzun vadeli etkilerinin nüfusu bir bütün olarak olumsuz etkilemesi muhtemeldir (Dumas, 2021: 30,31). Genelde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının süregelen söylemsel gücü, ampirik gerçekliğe rağmen kadınların şiddet uygulayabileceği fikrinin tuhaf görüldüğü anlamına gelmektedir. Her ne kadar kadınlar daha önce sadece erkeklere ayrılmış olan pek çok siyasi ve ekonomik pozisyona girmiş olsalar da, kadınlıkla ilgili beklentiler sadece kadınların neler yapabileceği konusunda değil, aynı zamanda kadınların eylemlerinin akademisyenler ve politika yapıcılar tarafından nasıl yorumlanacağı konusunda da ciddi kısıtlamalar getirmeye devam etmektedir. Terörizme katılan bir kadın, kadınlara yönelik basmakalıp beklentileri ihlal etmektedir ve kadın teröristlere ilişkin pek çok analiz bu bariz çelişki karşısında şaşkınlığa uğramaktadır. (Sjoberg, 2011: 228).

Bu bağlamda kadınların terörizme katılımı ve şiddet örgütlerinde yer alması yeni bir olgu değildir. Kadınlar oldukça eski zamanlardan beri siyasi şiddete karışmışlardır. Kadınların şiddete katılımının sadece bir bölgeye, dine veya ideolojiye özgü olmadığını da belirtmek önemlidir. 19. yüzyıl Rus terörist grubu olan Narodnaya Volya'da yer alan kadınlar, şiddet eylemlerinde bulunmaya erkeklerden daha fazla istekli olmuşlardır. Radikal örgütlerde yer alan kadınlar uzun yıllardır 'üçüncü dünya' olarak tanımlanan bölgelerde sömürgecilik karşıtı ve devrimci mücadelelere katılmaktadır. Nitekim kadınlar 1968'den itibaren Avrupa'daki Marksist örgütlerden Orta Doğu'daki milliyetçi hareketlere kadar pek çok terörist gruba dâhil olmuşlardır. İtalya'nın Kızıl Tugayları, Almanya'nın Baader- Meinhof grubu, Amerikan Kara Panterler ve Weathermen ve Japon Kızıl Ordusu örgütleri içerisinde kadınlar kimi zaman örgütün bir parçası olmuşlar; bazen de kendi başlarına liderlik yapmışlardır. Kadınlar ayrıca başta Cezayir İç Savaşı (1958-62), İran Devrimi (1979), Birinci Lübnan Savaşı (1982), Birinci Filistin İntifadası (1987-91) ve İkinci ya da El Aksa İntifadası (2000'den beri) olmak üzere birçok Orta Doğu çatışmasında da önemli roller oynamıştır (Herschinger, 2014: 49; Nacos, 2005: 436; Bloom, 2011: 33; Orbals ve Poloni-Staudinger, 2018: 20-21; Gentry ve Sjoberg, 2011: 59; (Poloni-Staudinger ve Orbals, 2013: 34).

TERÖRİST ÖRGÜTLERDEKİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET NORMLARINA GÖRE ŞİDDETİ MEŞRULAŞTIRMALARININ KARŞILAŞTIRMALI ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümünde farklı ideoloji ve motivasyon faktörleriyle hareket eden terörist örgütlerdeki kadınların örgütlere katılımında sebep olan gerekçeler ve toplumsal cinsiyet normlarının örgütlere katılmada nasıl değiştiği ele alınacaktır. Bu bölümde karşılaştırmalar sadece kendi isteği, ideolojisi veya gerekçesi olup terörist örgütlere katılan kadınlar üzerinden yapılacaktır. Bahsi geçen terör örgütlerine dâhil olma seçenekleri dışında kadınlar kaçırılarak da örgütlere sokulmaktadır. Ancak bu husus çalışmanın temel çıkış noktası dışında olduğu için kapsam dışında tutulmuştur.

Dünyanın farklı bölgelerinde kadınların savaş, çatışma alanındaki rolleri iyi bilinmekle birlikte her zaman yaygın olarak kabul görmemektedir. Yüzyıllar boyunca kadınların savaşa katılımı özellikle ataerkil toplumlarda kadınların üstlendiği geleneksel ev içi rollerle çelişmiştir (Qazi, 2011: 30). Daha da önemlisi, kadınların hem terör örgütleri içindeki görünmezliği hem de özellikle terörizme maruz kalan toplumların çoğunda varsayılan görünmezlikleri, kadınları bu örgütler için cazip bir aktör haline getirmektedir ve bu durum kadın üyelerin de kabul ettiği bir avantajdır. Bu görünmezlik aynı zamanda olgunun akademik olarak araştırılmasını da zorlaştırmakta ve gözlemcileri kadınların terör örgütleri içinde önemsiz aktörler olduğu gibi yanlış bir varsayıma sürükleyebilmektedir (Cunningham, 2003: 173). Terörist gruplar ise, kadınları gruplarına dâhil etmenin taktiksel avantajlarının uzun zamandır farkındadır. İlginçtir ki, kadınların terörizme katılımının uzun geçmişe ve sağlam bir yere sahip olmasına rağmen, bu siyasal şiddet türü yanlış bir şekilde sadece erkeklikle ilişkilendirilmektedir (Rodriguez-Spahia, 2018: 10). Dolayısıyla, tarihe üstünkörü bir bakış bile kadınların siyasi şiddete karıştığı çok çeşitli vaka ve rollere dair sayısız örnek sunmaktadır.

Kadınların siyasi şiddet hareketlerine ideoloji, grup ya da aile dayanışması, arkadaşlık, değişim arzusu gibi çeşitli nedenlerle katıldıkları ya da kendi iradeleri dışında hizmet etmeye zorlandıkları gözlemlenmektedir (Raghavan ve Balasubramanian, 2014: 203). Örneğin Çin'de toplumsal yapının ataerkilliği vurgulaması, özellikle devrim döneminde kadınlara uygulanan baskı politikalarına, evliliklerde ve ailelerde kadının ikinci plana atılmasına tepki olarak bir araya gelen ve farkındalık yaratmak isteyen kadınların saçlarını tek tip ve kısa yapmaları ülkede suç ve ayrılıkçı bir hareket olarak nitelendirilmiş ve kadınlar yakılarak hayatlarını kaybetmişlerdir (Çebi, 2010: 101).

Kadınlar dünyada 1950'lerden 1980'lere kadar terörizmde mikro seviyede yer almıştır. Ancak psikolojik, siyasi, ekonomik, sosyolojik ve dini faktörler kadınların hayal kırıklığına uğradıkları noktada statükolarını koruyan sistemi değiştirmeye çalışma eğilimi içerisinde olmalarına ve terörist örgütlere katılmalarına neden olmaktadır (Gonzalez-Perez, 2008: 14; Steans, 1998: 89; Georges-Abeyie: 1983: 81-84; Jacques ve Taylor, 2013: 35; Baldota, 2021: 1; Berko ve Erez, 2007: 2). Terörist gruplar bu tür kadınları tespit etmekte ve örgüt saflarında romantik bir hayat sürdürdükleri mesajını vererek bu kadınları kendi saflarına çekmektedir. Yurtiçi ve yurtdışı baskı, toplumsal yerinden edilme ve siyasi baskı da aşırılık yanlısı davranışları teşvik etmektedir. Üyeliklerini genişletmek ve kadınları da dâhil etmek isteyen terör örgütleri bu baskılardan faydalanma eğilimindedir (Stack, 2011: 88).

Kadınların sadece duygularla, erkeklerin ise siyaset, din veya milliyetçilikle motive olduğunu savunan geleneksel savlar hatalı bir değerlendirme yaratmaktadır. Gerçek çok daha karmaşıktır ve aslında kadınlar ve erkekler farklı oranlarda veya farklı zamanlarda olsa da, çeşitli nedenlerin bir kombinasyonu ile motive olmaktadır (Bloom, 2016: 51; Uplavdiya, 2018: 6). Kadınların terörist örgütlerde yer alma motivasyonunu açıklamak için kefaret, intikam, saygı, ilişki ve tecavüzdən oluşan beş temel olgudan bahseden Bloom, kadınların birden fazla kaynaktan ve birbiriyle örtüşen nedenlerden motive olduğu vurgulamaktadır. Bloom'a göre (2011: 28), kadınların terörist olma motivasyonunun temelinde güçlü bir inanç bulunmaktadır. Hedef alınan ülke içinde siyasi bir reform yapmak, maruz kaldığına inanılan durumlar için adalet arayışı, aile içerisinde önem verdikleri bireylerin kaybı gibi çok çeşitli sosyolojik ve bireysel faktörler kadınlar için terörist örgütlere katılım sebepleri arasında gösterilebilir.

Modern zamanlarda kadınlar sadece silahlı kuvvetlerde savaşçı olarak görev yapmakla kalmamış, aynı zamanda Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki gerilla savaşlarında ve devrimci hareketlerde erkeklerle birlikte savaşmışlardır. Ancak son zamanlarda, Orta Doğu'daki çatışmalarda kadın intihar bombacılarının ortaya çıkışından anlaşıldığı üzere, kadınların hem düşman olarak algılanan kişileri hem de masum sivilleri öldürmeyi amaçlayan terör eylemlerine gönüllü olarak katılmalarında ilginç bir artış gözlenmektedir (Dalton ve Asal, 2011: 804).

Bir kadın teröristi eyleme iten motivasyon ve mantık, olumludan olumsuzla doğru karmaşık bir sürekliliğe dayanır. Bir davaya duyulan güçlü inanç, savaşmaya değer bir şey olabilir. Bu, gerçek inananların hedeflerine ulaşmak için her türlü bedeli ödeyebilecekleri en güçlü pozitif motivasyondur. Bir ailede devrim ya da şehitlik geleneği ve buna yönelik bir kültür varsa, örgüte katılmak onurlu bir istek olarak nitelendirilir. Veyahut kişisel ya da sistemik adaletsizlik geçmişi, uzun bir şiddetli baskı geçmişi olan Çeçenistan'da örneklediği gibi durumların var olması terör örgütü içerisinde yer almanın bir başka itici gücüdür (Sherman, 2018: 14).

Anarşist hareketlerde yer alan başta Vera Zasulich olmak üzere önemli kadın figürler, bugün kadın teröristlerin ilham kaynağı olarak nitelendirilmektedir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarında devrimci değişim gerçekleştirmek amacıyla terör eylemlerinde bulunan Rus anarşistler, çarların otokratik rejimine son vermek istemişlerdir. Özellikle anarşist gruplar içerisindeki kadınlar, kadın kimliğine atfedilen ve ağırlıklı olarak evde kalmasını savunan toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinden şiddet eylemlerini biçimlendirmişler ve toplumsal cinsiyet beklentilerini reddetmişlerdir. Bununla birlikte anarşist gruplar, toplumsal yapı içerisindeki kadına özgü nitelendirilen fedakârlık erdemini ve kültürel beklentileri kendilerine göre yorumlayarak özverili adanmışlığın örgüte katılarak sağlanabileceği mesajını vermektedir (Knight, 1979: 143). Gerilla hareketlerindeki kadınlar da, kadın teröristlerin öncüleri olmuştur. Yirminci yüzyılda kadın gerillalar Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Asya'daki vakalarda pek çok rol üstlenmişlerdir. 1950-1960 arası Küba'da, 1970'ler de Uruguay'da kadınlar gerillaların %25'ini oluşturmuştur. Kadın gerillalar genellikle yiyecek hazırlama, silahların depolanması ve taşınması yoluyla eylemleri desteklese de, özellikle Arjantinli gerilla gruplarında liderlik pozisyonlarında buldukları bilinmektedir. Örneğin Mozambik'de 1977-1992 yılları arasında bazı kadınlar gerilla faaliyeti yoluyla toplumsal cinsiyetin güçlendirilmesi arayışında olmuştur (Poloni-Staudinger ve Ortals, 2013: 35).

Latin Amerika coğrafyası başta olmak üzere kadın teröristlerin artan rolünün kabul edilmemesi, kolluk kuvvetlerini hazırlıksız bırakmış ve kadın teröristlere taktiksel avantajlar sağlamıştır (Rodriguez-Spahia, 2018: 3). Soğuk Savaş ve 1959 Küba Devrimi sonrası geniş bir alanda hâkim olan sosyalizm, Marksizm ve komünizm ideolojileri bölgedeki pek çok ülkenin siyasal sistemi üzerinde değişimlerin zorlanmasına neden olmuştur. Kadınlar özellikle kıtanın kadın kimliğini geri plana iten, statükoyu savunan muhafazakâr yaklaşımlara şiddetle karşı çıkmış, kadına dair sorunların görmezden gelen zihniyetlerle mücadele etmek için terör örgütlerinde ön saflarda yer almıştır (Chinchilla, 1997: 201; Erdem, 2017: 11; Agara, 2017: 44). 1970'lerden itibaren çoğunlukla radikal sol ideoloji tarafından yönlendirilen terörizmde kadınların ideolojisi grubun ideolojisini şekillendirmekte oldukça etkili olmuştur (Epstein, 2002: 35, Georges– Abeyie, 1983: 81; Çebi, 2010: 102; Poloni-Staudinger ve Ortals, 2013: 38). Örneğin 1960'lardan 1980'lere kadar Japon Kızıl Ordusu'nun kurucusu ve lideri Shigeno bu Fusako ve eş lideri Nathalie Ménigon gibi önde gelen kadın teröristler arasında yer almaktadır (Herschinger, 2014: 49). Almanya'da da Gudrun Ensslin ve Ulrike Meinhoff sosyalist ve komünist çevrelerde aktif rol oynamışlardır. Gudrun Ensslin RAF'a girmeden önce Sosyalist Öğrenciler Birliği'nin (SDS) aktif bir üyesi olmuş, Meinhoff ise komünist eşi tarafından yönetilen ve Doğu Alman

komünistleri tarafından finanse edilen bir Hamburg dergisinin genel yayın yönetmeni olarak çalışmıştır. Kızıl Ordu Farksiyonu (RAF) veya Baader Meinhof olarak da anılan örgütün oluşumunda ve kararlarında Ensslin'in insan yönetimi becerileri ve Meinhoff'un ideolojik strateji geliştirmesine temel oluşturmaktadır. Terörist örgütün yayınladığı ideolojik yazıların çoğunu Meinhof ve Ensslin adlı kadınlar birlikte kaleme almıştır. Ayrıca Kuzey Kore hükümetinden yardım ve silah istemek, eylemlerini meşrulaştırmak için de örgütün liderlerinden Meinhof'un etkisi olmuştur. Ulrike Meinhof kadınların terörizm yoluyla özgürleştiğini iddia etmiştir (Poloni-Staudinger ve Ortvals, 2013: 37). Bir başka Marksist-Leninist ideolojili terörist örgüt olan Weather Underground'un da çok sayıda kadın üyesi olmuştur. Örgüt üyeleri, çağ dışı olarak nitelendikleri Amerikan hükümetini devirmeye çalışmışlar, kendilerini Lenin'in bahsettiği öncü olarak tanımlamışlardır. İşçi sınıfını, ezilenleri ayaklanmaya yönlendirerek komünist bir toplum oluşturmayı hedefleyen örgüt azından Afrikalı Amerikalılar için de özgür bir devlet kurmayı amaçlamışlardır. Örgüte kadınların katılımının artırıcı en önemli unsur ise ırksal ve cinsel eşitliğe yapılan vurgudur. Kadın kimliğinin vurgulanması Marksist-Leninist ideoloji ile birlikte grubun düşüncesinde önemli bir rol oynamıştır (Gentry ve Sjoberg, 2011: 63; Eager, 2008: 54). İtalya'da ortaya çıkan Kızıl Tugaylar da kadın kimliğine vurgu yapan radikal sol terör örgütlerinden bir tanesidir. Kadınların İtalyan Kızıl Tugaylarına (Brigitte Rose) katılımı, sol siyasi şiddet ve terörizmle ilgili en iyi belgelenmiş kadın vakalarından biridir (Eager, 2008: 28). Örgüte katılan kadınlar ağırlıklı olarak üniversite öğrencisi olup geleneksel cinsiyet kalıplaştırmasına şiddetle karşılık vermiştir (Gonzalez-Perez, 2008: 198). Radikal sol ideolojinin temellendirmesinde önemli bir payı olan Maoist söylem de kadınların terörist örgütlere katılımına etki etmiştir. Örneğin Hintli kadınlar siyasi ve liderlik değişimini amaçlayan ideolojik nedenlerle Maoist temelli örgütlerin saflarına katılmışlardır (Raghavan ve Balasubramanian, 2014: 204). 1960'larda yoksulların haklarını savunmak için kurulan radikal sol örgüt olan Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) de kadınları örgüt içerisinde aktif olarak kullanmıştır. Kolombiyalı kadınlar toplumsal yapı içerisinde erkek egemen kültür kodlarıyla yetişmiş ve genç yaşta yüksek oranda cinselleştirilmiştir. Bu da özellikle kırsal bölgelerde cinsiyete dayalı istismara yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artması ile kadınların FARC'a katılımının artması arasında bir ilişki kurulabilir. Aile içi her türlü istismardan kaçış, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini sorgulama ve reddetme, macera arayışı, ailevi yükümlülük, davaya adanmışlık ve korunma FARC'a katılma nedenleri olarak gösterilen başlıca etkenlerdir (Sherman, 2018: 36-38).

Kadınların ülkelerindeki diktatörlüğü sona erdirmeye, yoksulların ve yerlilerin sömürülmesine son verme, çocukları için daha adil bir ülke yaratma gibi nedenlerle çeşitli gruplara katıldığı bilinmektedir. Latin Amerika'da başlangıçta kadınlar özellikle radikal olmayan, aşevleri, çocuk bakım merkezleri, klinikler, okuma yazma programları ve mahalle iyileştirme dernekleri gibi çeşitli popüler kooperatifler örgütler kurmuşlardır. Ancak ılımlı muhalif faaliyetlere karşılık olarak uygulanan şiddetli baskı, silahsız bir şekilde örgütlenme deneyimi olan kadınları terör örgütleri içerisine çekmiştir (Kampwirth, 2002: 8). Uruguay'da Tupamaros, El Salvador'da Farabundo Marti, Nikaragua'da Sandinistalar, Guatemala'da Ulusal devrimci Birlik, Peru'da acımasızlıkla eş değer tutulan Aydınlık Yol, Meksika'da Zapatistalar kadınların aktif olarak yer aldıkları ve ön plana pek çok kadının çıktığı terör örgütleridir. Örneğin El Salvador'da kadın teröristler Silvia ve Anti-Yankee taburunu kurmuşlardır. Kadına en eşit ve adil hayatı Sandinistalar'ın sağlayacağını değerlendiren Nikaragua'lı kadınlar tek çare olarak terör örgütüne katılmayı görmüştür. (Gonzalez-Perez, 2008: 57, 64). Guatemala'da da benzer şekilde kadınlar aktif olarak silahlanmayı, molotof kokteyli üretmek çeşitli yumuşak hedeflere saldırmayı hak elde etmek için normalleştirilmişlerdir. Zapatistalı kadınlar tarafından hazırlanan belgelerden biri olma özelliği taşıyan Devrimci Kadın Yasaları, siyasi-sosyal-ekonomik tüm hakların cinsiyete göre farklılaşmamasını savunmaktadır. Belgeye göre kadınlar kendi istekleri doğrultusunda arzu ettikleri mücadele alanında bulunabilir, çalışmakta ve gelir elde etmekte özgürdür. Çocuk sahibi olma durumu kadının da vermesi gereken bir karar olarak vurgulanırken, kadınlar fiziksel, psikolojik veya ekonomik şiddete maruz kaldığında korunması gereken bir varlık olarak nitelendirilmektedir (Gonzalez-Perez, 2008).

Kimliklerin çokluğu ve kültürlerin çeşitliliği de ideolojilerin radikalleşmesinde etkili olmuş ve kimi zaman terörist örgütlere, eleman temininde aradığı fırsatları sunabilmiştir (Tickner 2001: 108-109). Örneğin Latin Amerika coğrafyası çok kültürlü ve ırklı bir bölgedir. Bölgenin heterojenliğinde, Kolomb öncesi zengin bir mirasın var olmasının yanı sıra İspanyol ve Portekiz etkileri de eklenmiştir. Bu karmaşık yapı kadınların toplumsal yaşam içerisindeki durumu üzerinde de etkili olmuş; bölgedeki kadınlar farklı düzeylerde özerk gelişim göstermiştir. Ülkedeki geleneksel kültürel ve dini ortam, kız çocuklarının toplumda Meryem Ana'yı rol model olarak anne ve eş olmak üzere büyümelerine yol

açmıştır. Bunların dışında kadınların kendi cinsel kimliği üzerinde de karar mekanizmasının elinden alınmıştır. Devletler aile planlamasına erişimi kısıtlayan yasalar çıkarmakta ve kısırlaştırma kampanyaları kadınların açık rızası olmadan gerçekleştirilmektedir (Rondon, 2003: 157-162). Cinsiyet rolleri, hane halkına bakan itaatkâr bir kadının kodlamasına dayanırken, erkek daha baskın kamusal bir konuma sahiptir. Özellikle taşralı ailelerden gelen genç kadınların kimlik ve kişisel gelişim fırsatlarından yoksun olmaları, baskıcı kültürel etki kadınların sol ideolojilere karşı açık hale getirmiştir. Dahası toplum içerisinde özellikle de ataerkil evlerde yetişen kadınlar için yeni bir şey olmayan, kadını geri plana atan kural ve kaidelerin dayatmaları, önce ailedeki erkek figürlerine akabinde de toplumda lidere bağımlılık ve düşünmekten gönüllü olarak vazgeçme gibi cinsiyet temelli normlar terörist örgütlere istismar alanı yaratmıştır. Bu durum kadınların dayatılan yaşamlarına ve ailelerine yabancılaşmalarına katkıda bulunmuş, örgüt tarafından verilen görevleri vicdan azabı çekmeden veya düşünmeden yerine getirmelerine olanak tanımıştır. Geçmişte sadece ailesi için yaşayan kadın, sonrasında da örgüt adına mücadele için yaşamaya şartlandırılmıştır (Rondon, 2003: 162).

Kadınların terörist örgütlere katılımında etkili olan bir başka önemli faktör ise dindir. Dinler tarihinde kadınların savaşa katılma durumu 7.yüzyıla kadar geri götürülebilir (Dalton ve Asal, 2011: 803). Ancak dinin bu noktada kadınları iki farklı yönlendirmesi söz konusudur. Özellikle Latin Amerika'da oluşan geleneksel rollerin dinle kült hale getirilmesi ve kadınlara dayatılması tepkiyle karşılanmış, yukarıda da belirtilen örnekler bağlamında gerilla gruplarına veya terörist örgütlere katılım olmuştur. Karşıt bir şekilde dini teamüller, kurallar Ortadoğu ve Afrika coğrafyasında bambaşka bir seyir izlemiştir (Gonzalez-Perez, 2021: 45). Örneğin Endonezya'da şiddet içeren aşırıcılık, İslam'ın ve Kuran metinlerinin istismar edilmesine dayanan ve sosyal medya tarafından daha da güçlendirilen cinsiyetçi anlatılarla çerçevelenmektedir. Bu anlatılar, genç erkekler ve kadınlar arasında şiddet yanlısı aşırılıkçı ideolojiyi teşvik etmek için muhafazakâr toplumsal cinsiyet rollerini ve ailevi güç yapılarını kullanmaktadır (Holmes ve Fransen, 2021: 1). Örneğin 1990'larda Somali'de devlet çöküşü ve savaşla birlikte Somali'nin geleneksel, klan temelli kültürü de ağır darbeler almıştır. Bunun sonucunda ülke içerisinde yolsuzluk ve kargaşa, dini istismar eden aşırılıkçı grupların güç kazanmasına olanak sağlamıştır. Aşırılıkçı gruplar ülke içerisinde alternatif yönetim sistemleri sağlayarak ve şeriat hukukuna dayalı katı kurallar uygulamaya başlamışlardır. Gençler ve kadınlar için ortaya çıkan fırsat eksikliği ve şiddete maruz kalma, onları aşırılık yanlısı gruplara katılmaya itmiştir. Benzer şekilde geleneksel olarak kadınların din eğitimi alma fırsatları sınırlı olması sebebiyle terörist örgüt El-Şebab'ın cinsiyetçi söylemlerine ve kadınları saflarına katmasına fayda sağlamıştır (Schamber ve Holmes, 2021: 1-7). Kuzey Nijerya'da da kadınların kamusal hayata girişlerini onaylayan sosyal, siyasi ve ekonomik haklarda ilerleme kaydedilemeyen yerlerde, şiddet ve terörist gruplar en üretken halde bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet açısından eşitsiz bir ortamda varlık bulan Boko Haram, kadınlara yönelik cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti grup üyelerini kazanmak ve elde tutmak için sıklıkla kullanmakta, kadınları nihai olarak ölümcül saldırı rollerinde kullanmaktadır (Dumas, 2021: 146, 147; Uplavdiya, 2018: 7; Altun, 2021: 108). Birçok kültür şehitlik mertebesini yüceltmektedir. Terör örgütleri de bu kavramı kendilerine göre istismar etmekte dahası özellikle toplumda geride bırakılan kadınlara mesaj verme amacıyla kullanır. Şehitliği yüceltme noktasında intihar bombacıları idolleştirilir. Şiddetin takdir edilmesi ile özellikle terör örgütleri kadınlara ölümleriyle, yaşamlarıyla başarabileceklerinden daha fazlasını başarabilirler mesajı vermektedir (Bloom, 2016: 52). İntihar bombacısı olarak kendilerini bir çırpıda yeniden keşfetmeyi başardığını düşünen kadınlar tek bir şiddet eylemiyle ailelerinin utanç kaynağı olmaktan çıkıp gurur kaynağı haline geldikleri inancıyla hareket etmişlerdir (Bloom, 2011: 31).

Yemek pişirmek, çocuklara bakmak gibi vazifeler dini merkeze oturtan örgütlerde kadınlara biçilmiş cinsiyet normlarıdır. Bu bağlamda klasik dini kaideleri referans alan kaynaklar kadınların cihattaki rolü konusunda oldukça olumsuz bakmakta ve kadınların kendilerini kocalarına ve özel sorumluluklarına adanmaları gerektiğini savunmaktadır (Cook, 2005: 383). Bir kadının cihat görevine çıkması onu görünür ve ailesi dışındaki erkeklerle temasa geçmesini muhtemel kıldığı için çok hoş karşılanmamaktadır (Poloni-Staudinger ve Ortbals, 2013: 40). Ancak son zamanlarda bu bakış açısı, kadın katılımının ideolojik, lojistik ve bölgesel olarak genişlediği düşüncesinden hareketle değişmektedir (Jacques ve Taylor, 2008: 3; Speckhard, 2015: 7; Berko ve Erez, 2007: 6). Terör örgütleri, kadın teröristlere sıklıkla hamile görüntüsü yaratmakta ve bu sayede silah, patlayıcı maddeyi çok daha kolay bir yerden bir yere nakledebilmektedir (Cragin ve Daly, 2009: 104-105; Sixta, 2008: 269).

Toplumsal cinsiyet normlarının kadınların terörist örgütlere katılımına etki eden bir başka faktör de etnik kimlik meselesidir. Kimlik kavramına ilişkin tartışmaların yaşandığı kimi üniter devletlerde alt

kimlikleri ön plana çıkarmaya çalışan etnik-ayrılıkçı hareketler içerisinde de kadınlar yer almıştır (Yalçın, 2016: 145). Örneğin Asya kıtasında yer alan ve en tehlikeli terör örgütleri arasında gösterilen Tamil Kaplanları (Liberation Tigers of Tamil Eelam, LTTE), içerisinde ilk başlarda geri planda olan kadınlar zaman içerisinde ses getiren eylemlerde yer almışlardır (Chatterjee, 2016: 203; Sherman, 2018: 19). Örgüt içerisinde kadınların sadece destek elemanı olmakla kalmayıp aynı zamanda ön plana çıkan güçlü bir kadın varlığı oluşturduğu belirtilmektedir (Herschinger, 2014: 55). Örgütteki kadınlar en az erkekler kadar aktif rollerde yer almış ve her alanda tam eşitlikçi bir alan yaratmaya çalışmışlardır (Alison 2004: 455).

Sri Lanka'da kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çelişkilerle doludur. Kadınların toplum ve yönetim içindeki rolleri sınırlıdır ve Tamil kadınlarının çoğu, ana rolleri öncelikle eş ve anne olarak tanımlanan bir toplumda yaşamaktadır. Nitekim LTTE, Tamil kadınlarının potansiyelini, onları daha geniş bir sosyal savaşçı bağlamına dâhil etmek için dar bir şekilde inşa edilmiş yeniden üretici cinsiyet rolünün ötesinde kabul ederek gizli güçlere sahip olduğuna dair kültürel bir inançla kadın cinsel kimliğine yüksek bir değer vermektedir. LTTE kadın teröristleri kadınsı bir kılığa bürünmüş eril bir savaşçı imgesine dayandırmış ve anne kavramına ilişkin kültürel ideolojisini gerilla savaşında erkeklerle aynı beceri düzeyinde eğitilmiş modern bir kadın savaşçı kavramıyla birleştirerek onu bir koruyucu rolüne yerleştirmiştir. Bunun dışında toplumda etnik gruplar arasında yıllar boyunca milyonlarca insanın yerinden edildiği zorunlu sürgünler, evlerin kaybedilmesi çaresizlik duygularına ve parçalanmış ailelere yol açmış ve milliyetçi bir ortamı tetiklemiştir. Tamil kültüründe ev, kadının ahlaki erdemini, alçakgönüllülüğünü ve sosyal saygınlığını temsil etmektedir. Bu bağlamda savaşın bir sonucu olarak yerinden edilme, ev içindeki aile yapısında değişikliklere neden olmuş, erkek, koruyucu, evin geçimini sağlayan kişi ya da evin reisi olmaktan çıkmıştır. Hane reisinin önemini ya da varlığının azalması ve çocuklar üzerindeki kontrolün umutsuzlukla birleşmesi, kadınlara sosyal konumunu değiştirmek için devrimci harekete katılması noktasında genellikle katalizör olmuştur. Terörist faaliyetlerle keskin bir tezat gibi görünen bir şekilde, LTTE katı bir ahlaki kurala bağlı kalmıştır. Örgüt kadınlara sivil toplumda başka türlü kısıtlanan toplumsal cinsiyet rollerine meydan okumaları için fırsatlar sağlamıştır. Öte taraftan Sri Lanka toplumunda bekâret, iffetle ve dolayısıyla kadının erdemiyile ilişkilendirilmiştir. Bu minvalde LTTE, tecavüz kurbanlarının toplumsal olarak dışlanması reddetmiş ve bunun yerine toplumun genel kabulünden farklı bir tutum takınmıştır. Toplumdaki bekâret hassasiyetine LTTE'de karşı çıkılarak tecavüz kurbanlarının herhangi bir damgalama olmaksızın örgüte kabulünü sağlamıştır. Bu yargılayıcı olmayan bakış açısı ile grup desteği, istismara uğrayan, dışlanan kadınlar arasında bir sadakat duygusu, yeni kurulan bir fiziksel ve duygusal güç duygusu yaratmıştır. Örgüte katılan kadınlar yeni kimliklerinin bir parçası olarak cinsel ihlallerinin intikamını almayı örgüt eliyle gerçekleştirmek istemişlerdir. İntihar saldırıları yoluyla cinsel şiddete uğrayan kadınlar arınmayı başarabileceğine ve başarılı bir savaşçı olarak toplumsal cinsiyet rolüne dayalı ayrımı ortadan kaldırmaya çalıştığına inanmaktadır (Sherman, 2018: 20-24; Dissanayake, 2017: 2; Bloom: 2016: 51).

Toplumsal cinsiyet normları ve Sri Lanka Hükümeti tarafından kadınlara uygulanan kültürel kısıtlamalar, terörist örgüt içerisinde rol almaya güçlü bir şekilde motive ettiği için kadınların LTTE'ye katılma durumu artış göstermiştir. LTTE kadınları örgütte kendilerinin oluşturduğu birliklerle destek vermiştir. Özgürleşme hissi verdiği düşüncesinden hareketle 'Özgürlük Kuşları' adını verdikleri birliklerde görev alan kadınlar, belirli periyotlar içerisinde silah, mühimmat üretme gibi çeşitli eğitimlere tabi tutulmuşlardır. Ayrıca terör örgütünün önemli olarak nitelendirdiği Kara Kaplanlar olarak ifade ettiği operasyon birliklerinde de kadınlar ön sıralarda terörist eylemlere katılmışlardır (Gonzalez-Perez, 2008: 115; Eager, 2008: 133-134; Raghavan ve Balasubramanian, 2014: 205). Bunlar dışında kadın kanadı bünyesinde, çeşitli sosyal meseleleri ele almak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmak amacıyla 1991 yılında 'Kadın Cephesi' birimi kurulmuştur. Hazırladıkları manifestolarında baskıcı kast ayrımcılığının ve kadınlara dayatılan geleneklerin ortadan kaldırılması; Tamil kadınlarına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması, sosyal, siyasi ve ekonomik eşitliğin güvence altına alınması; Tamil kadınlarının kendi hayatlarını kontrol etmelerinin sağlanması; cinsel taciz, tecavüz ve aile içi şiddete karşı kadınlara yasal koruma sağlanması konularına vurgu yapmışlardır (Dissanayake, 2017: 2).

Toplumsal cinsiyet normlarını etkileyen bir başka faktör de ailevi bağlardır (Cunningham, 2003: 186). Ailevi bağlar ve aile içerisinde kadına biçilen roller, kadınların terörizme yönelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak burada iki farklı şekilde örgüte katılım durumları söz konusudur. İlk olarak kadınlar aile içerisinde kocaları, babaları ve erkek kardeşleri olabilecek erkek teröristlerle olan ailevi

bağları nedeniyle terörizme yönelebilmektedir. Örneğin Hindistan'da kadın Maoistlerin aynı örgütün erkek üyeleriyle evlendikleri örnekler vardır. Benzer şekilde Bangladeşli çoğu kadın radikalleşerek terörist olma noktasında kocalarından etkilenmiş ve kimi zaman da baskı görmüştür. Dolayısıyla burada kadınların terörizme katılımı ideolojik cazibeden ziyade genellikle kadınların toplumsal cinsiyet normları bağlamında ikincilleştirilmesiyle bağlantılıdır. Kadının kocasına destek olmasının sosyokültürel bir görev olarak görüldüğü Bangladeş toplumunun ataerkil normları, bu tür geleneksel sosyal çerçevelerde kadınları teşvik etmektedir. Toplumda ailedeki erkekleri takip etmeleri beklenen kadınlar, eşlerini terk ederlerse, toplum tarafından ayıplanır ve dışlanırlar. Ayrıca, Bangladeş'teki çoğu kadın mali açıdan kendi kendine yeterli değildir. Dolayısıyla sadece aile hayatında değil ekonomik olarak da bağımlıdırlar. Sonuç itibarıyla bu faktörler kadınların aşırılıkçı etkiyi reddetmesini zorlaştırmakta ve çoğu zaman onları kocalarının veya diğer erkek akrabalarının yönlendirmelerini takip etmeye mecbur bırakmaktadır. Bu ailevi ilişki bağları kadınların zorunlu olarak yeraltında bir yaşam sürmelerini ve sonrasında eylemlere katılmalarını sağlamaktadır. İspanya'da kadınların terörist örgütlerine katılımında da aile ve yakın çevre bağı etkili olmuştur. ETA terör örgütünün kadın üyelerinin arkadaş ve aile üyeleri aracılığıyla grupla teması geçtiği de tespit edilmiştir (Hamilton, 2007: 136). İspanya'nın 1960'lardan itibaren değişen siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları, kadınlar ile erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet normları arasındaki ayrımı körüklemiştir. Giderek artan sayıda genç Basklı kadın arasında feminist hareket gelişmiş, kadınlar dayatmalara karşı durmak için milliyetçi siyasetin tüm alanlarına katılımının artmasına katkıda bulunmuştur (Hamilton, 2007: 5, 176; (Poloni-Staudinger ve Ortals, 2013: 39).

Kadınları terörizme iten ailevi bağların etkisindeki ikinci boyut ise öldürülen aile üyelerinin intikamını almaktır. Çeçenistan örneği, geleneksel cinsiyet rolleri ayrımının silahlı çatışmanın neden olduğu karışıklık sırasında sürdürülemeyeceğini göstermektedir. Çeçenlerin kültürü ve yaşam tarzı, geleneksel kapalı bir toplum içinde var olmaları sebebiyle ataerkil bir toplumsal yapıdır. Kadınlar savaş öncesi dönemde yemek pişirme, temizlik yapma ve bakım gibi itaatkâr ve geleneksel rollerde hizmet ediyorlardı (Sherman, 2018: 30). Çeçen kadınların akrabalarına ve ev halkına bakma sorumlulukları açısından ev kadınlığı rolleri savaş ve çatışma döneminde yeni bir önem kazanmıştır. Bu görevler ve ev içi yaşam dinamikleri dönüşüme uğrayacak kadar yoğunlaşmıştır. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel ayrımını etkili bir şekilde sorgulamış ve Çeçenistan'da uzun vadeli sonuçlar doğurmuştur. Çeçen kadınların savaş, çatışma ve şiddete ilişkin anlatıları gerçekten de şiddetin aileleri ve haneleri üzerindeki etkileriyle başa çıkma ve bir tür gündelik normalliği sürdürme çabaları etrafında şekillenmiştir. Geleneksel olarak erkeklerin üstlendiği rol olan evin geçimini sağlayan ana kişiler haline dönüşen kadınlar hayatlarını yeniden inşa ederken ağır fiziksel işler de dâhil olmak üzere daha önce hiç yapmadıkları şeyleri yapmayı öğrenmişlerdir. Bir başka ifade ile kadınların savaş ve çatışma deneyimleri, gündelik hayatın ince dokusunu, iç içe geçmiş ekonomik yapısını, bakım ve destek sistemlerini, sosyal ağlarını, bir arada tutma çabalarıyla şekillenmiştir (Szczepanikova, 2015: 755-758).

Çeçen isyancıların Ruslara karşı motivasyonları öncelikle milliyetçi ve ayrılıkçıdır. Ancak zaman içerisinde bölgede radikal Selefilik'in yayılmasıyla birlikte cihadı teşvik eden terörist bir ideolojiyi benimsenmeye başlamıştır. Dahası Çeçen kadınlar, çatışma milliyetçi bir davadan dini bir meseleye dönüştükçe savaşta giderek daha önemli roller üstlenerek toplumsal cinsiyet kalıplarına meydan okumaya başlamışlardır. Bu motivasyonlar cinsiyetten bağımsız gibi görünse de koşullar, çatışmanın boyutu ve erkek aile üyelerinin kaybı, kadınları çaresiz kurban rolüne sokmuştur. Kara Dullar olarak dikkat çeken terörist örgüt, toplumsal cinsiyet rollerini kırmak ve kendileri, aile üyeleri ve ulusları için intikam almak üzere ataerkil normları yıkma fırsatını yakalamışlardır (Sherman, 2018: 29-35).

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet kavramları büyük ölçüde bağlamsaldır. Nitekim erkeklik ve kadınlık mutlak olmayıp kültürler, toplumlar ve zaman içinde değişiklik göstermektedir. Siyasal şiddet üzerine yapılan çalışmalarda, erkeklik yüksek oranda militarize edilmiş ve şiddetle ilişkilendirilirken, kadınlar geleneksel olarak şiddetin faili olarak görülmezler. Burada kadınlık, kadınların biyolojik olarak doğurma kabiliyetiyle de güçlü bir ilişki içindedir ve bu da onların büyük ölçüde hayat alan değil hayat veren oldukları şekildedir toplumsal olarak kodlanmalarından ortaya çıkmaktadır (Mahmood, 2019: 12).

Terör örgütlerinde aktif hale gelen kadınların motivasyonları toplumsal cinsiyet normları noktasında detaylı bir şekilde araştırılmamıştır (Sjoberg, Cooke ve Neal; 2011: 3). Günümüzde kadınların terör faaliyetlerinde giderek daha dinamik ve aktif rol oynaması, çocuk yetiştiren ve şefkatle nitelendirilen kadın kimliğinin terörist olma ile ilişkilendirilmesinde kafa karıştırıcı ve karmaşık bir problem sahası olarak nitelendirilmektedir. Kadınların terör örgütleri içerisinde geleneksel rollerinin çok ötesine geçen faaliyetlerle birlikte mağdur yerine fail olmaları toplum nezdinde fikrî olarak köklü bir değişime işaret etmektedir (Weinberg ve Eubank, 2011: 22).

Kadınlar güvenliği etkileyen olaylara ve tartışmalara toplumsal cinsiyete özgü bir şekilde farklı bakış açıları getirmektedir (Haynie ve Oudroot, 2017: 1). Toplumsal cinsiyet normları kadınları siyasetin dışında, doğası gereği siyaset dışı veya apolitik olarak tanımlama eğilimindedir. Toplumsal yapı ve kültürel özelliklerin bireylerin yaşamlarında oldukça önemli olmasından hareketle ataerkil düzenin ağırlıklı olduğu toplumlarda kadınlar çeşitli zorluklarla ve baskı unsurlarıyla karşılaşmaktadır. Kadınların geleneksel siyasi ve sosyal işlerle uğraşmadığına inanıldığında, terörizm de dâhil olmak üzere şiddet içeren siyasi faaliyetlerle de uğraşmadıklarını varsaymak görünüşte mantıklıdır. Halbuki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının, geleneksel normların kadınların terörist örgütlere katılmada, terörist gündemleri kolaylaştırma olasılığı yüksektir. Kadınlar dünyanın pek çok yerinde sosyal, siyasi ve ekonomik baskı unsurlarıyla geri plana atıldıklarında giderek daha fazla marjinalleşmekte, radikalleşen pek çok kadın amaçları doğrultusunda sistemi yapısal olarak değiştirmek, mağduriyetlerini gidermek maksadıyla şiddet kullanmaya meyilli olmaktadır (Stinson, 2005: 1; Gonzalez-Perez, 2008: 10). Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları çoğu toplumda mevcut olsa da, toplumsal cinsiyet normlarının muhafazakâr olduğu, kadınların pasifleştirildiği toplumlarda daha güçlü olması da muhtemeldir. Dolayısıyla kadın teröristlere ve sonrasında da terörist örgütlere fayda sağlaması en muhtemel alan da burasıdır (Thomas, 2021: 9, 10; Çebi, 2010: 53-55).

Kadın teröristlerin toplumsal cinsiyet normlarının yarattığı sosyo-psikolojik gerekçelerle terör örgütlerine katılma güdüsü içinde olabilmektedir. Bu bağlamda kendisi ve çocukları adına daha iyi bir gelecek arayışında olan kadınlar (Galvin, 1983: 23) toplumları tarafından yabancılaşmış ve tecrit edilmiş hissettikleri için terör örgütlerine katılmakta, maddi destek, koruma ve sosyal statünün artmasını sağlayan bir ortam yaratmaya çalışmaktadır (Melligan, 2019: 30).

Ancak gruplara ve örgütlere katılım amaçlarından biri olan toplumsal cinsiyet normlarına eleştiri her zaman kadınlar açısından feminist özgürleşmeye yol açmamış, dahası kadınlardan çatışmalar sona erdikten sonra ev içi sorumlulukları üstlenmeleri beklenmiştir (Poloni-Staudinger ve Ortals, 2013: 35). Elbette böyle bir sonucun ortaya çıkmasında toplumların kendi kültürel ve sosyal iç dinamiklerinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Dolayısıyla terörist örgüte katılım motivasyonların yalnızca ortak cinsiyet kimliği nedeniyle tüm ya da çoğu kadın için ortak olduğu görüşü mümkün değildir. Kadınların dünya çapında farklı toplumsal cinsiyet ilişkileri ve sosyal yapılar deneyimledikleri için terörizm motivasyonları da toplumsal cinsiyet normlarının etkisi kadından kadına değişebilmektedir.

Sonuç itibarıyla kadınların terörist olmalarının sebepleri net olarak anlaşılacak isteniyorsa, kadınların toplumun bilinçli ve dinamik bir kesimini oluşturduğunu ve bu kesimin kendisini yalnızca dini, etnik ya da sosyal nedenlerle değil aynı zamanda cinsiyet nedeniyle de ezilen bir çoğunluk olarak algıladığının göz ardı edilmemesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Agara, T. (2017). The Role of Woman in Terrorism and Investigation of Gendering Terrorism, *Journal of Humanities Insights*, 1(2), 43-53.
- Alison, M. (2004). Women as Agents of Political Violence: Gendering Security, *Security Dialogue*, 35(4): 447-463.
- Altun, A. (2021). Kadınlar Ve Terörizm: Çeçenya'nın Kara Dulları, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(29), 100 - 118.
- Baldota, K. (2021). Role Of Women In Terrorist Organisations In South And South-East Asia, *Centre For Security Studies*, 1-7.
- Berko, A., Erez, E. (2007). Gender, Palestinian Women, and Terrorism: Women's Liberation or Oppression? *Studies in Conflict & Terrorism*, 30(6), 493-519.
- Bloom, M. (2011). *Bombshell*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Bloom, M. (2016). *The Changing Nature Of Women In Extremism And Political Violence*, *Freedom from Fear*, 11, 40-54.

- Chinchilla, N.S. (1997). Nationalism, Feminism and Revolution in Central America, L.A. West (Ed.) *Feminist Nationalism içinde* (ss.201-209), New York: Routledge.
- Cragin, R. K. ve Daly, S.A. (2009). *Women as Terrorists: Mothers, Recruiters, and Martyrs*. Santa Barbara: Praeger Security International.
- Cunningham, K.J. (2003). Cross-Regional Trends in Female Terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism*, 26(3), 171-195.
- Çebi, Ş.O. (2010). *Terorizm Olgusu İçerisinde Kadın Militanların Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu.
- Dalton, A., Asal, V. (2011). Is It Ideology or Desperation: Why Do Organizations Deploy Women in Violent Terrorist Attacks?, *Studies in Conflict & Terrorism*, 34(10), 802-819.
- Dissanayake, S. (2017). Women in the Tamil Tigers: Path to Liberation or Pawn in a Game?, *S. Rajaratnam School of International Studies, Counter Terrorist Trends and Analyses*, 9(8), 1-6.
- Dumas, J. (2021). *Gender Inequality and Terrorism: The Impacts of Female Empowerment on Domestic and Transnational Terrorism*, Masters Thesis, University of New Orleans.
- Eager, P. W. (2008). *From Freedom Fighters to Terrorists: Women and Political Violence*, Ashgate Publishing.
- Epstein, B. (2002). Feminist Consciousness After the Women's Movement, *Monthly Review*, 54(4), 31-37.
- Erdem, N. (2017). Kadın Terörist Kimliğinin Psiko-Sosyal Kökenleri ve Sosyal Politikalar, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 19(3), 8-26.
- Galvin, D. M. (1983). The Female Terrorist: A Socio-Psychological Perspective. *Behavioral Sciences & the Law*. 1(2), 19-32.
- Gentry, C.E., Sjoberg, L., (2011). The Gendering of Womens Terrorism. Sjoberg, L., Gentry, C.E. (Ed). *Women, Gender and Terrorism içinde* (ss. 57-83). Athens Georgia: University of Georgia Press.
- Georges- Abeyie, D.E. (1983). Women as Terrorists, L.Z. Fredman ve Y. Alexander (Ed.), *Perspective on Terrorism içinde* (ss. 71-84), Wilmington, Scholarly Resources.
- Gonzalez-Perez, M. (2008). *Women and Terrorism: Female activity in domestic and international terror groups*. Abingdon: Routledge Taylor & Francis group.
- Jacques, K., Taylor, P. J. (2008). Male and Female Suicide Bombers: Different Sexes, Different Reasons?, *Studies in Conflict and Terrorism*, 1-48.
- Hamilton, C. (2007). *Women and ETA*, Manchester and New York: Manchester University Press.
- Haynie, J.G., Oudraat, C.J. (2017). Women, Gender and Terrorism: Policies and Programming, *Women In International Security Policy Brief*, January, 1-3.
- Herschinger, E. (2014). Political Science, Terrorism and Gender. *Historical Social Research*, 39(3), 46-66.
- Holmes, M., Fransen, R. (2021). Women Religious Scholars Transforming Violent Extremism In Indonesia, *International Civil Society Action Network*.
- Kampwirth, K. (2002). *Women and guerilla movements : Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba*, The Pennsylvania State University Press.
- Knight, A. (1979). Female Terrorists in the Russian Socialist Revolutionary Party. *Russian Review*, 38(2), 139-159.
- Mahmood, S. (2019). Negating stereotypes: Women, Gender, and Terrorism in Indonesia and Pakistan, *Perspectives on the Future of Women, Gender & Violent Extremism*, 11-20.
- Melligan, K.H. (2019). *The Rise Of Female Terrorism: Women Who Become Terrorists*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, American Public University.
- Miller, E.L. (2020). *An Analysis of Women and Terrorism: Perpetrators, Victims, Both?*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, The Graduate Center, City University of New York.
- Nacos, B.L. (2005) The Portrayal of Female Terrorists in the Media: Similar Framing Patterns in the News Coverage of Women in Politics and in Terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism*, 28(5), 435-451.
- Ortbals, C.D., Poloni-Staudinger, L. (2018). *Gender and Political Violence*, New York: Springer.
- OSCE, Organization for Security and Co-operation in Europe. (2013). *Women and Terrorist Radicalization Final Report*, Austria.
- Raghavan, S. V., Balasubramanian, V. (2014). Evolving Role of Women in Terror Groups: Progression or Regression?. *Journal of International Women's Studies*, 15(2), 197-211.
- Rodriguez-Spahia, D.R. (2018). *Gender and Terrorism: A Homeland Security Perspective*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, The Graduate Center, City University of New York.
- Rondon, M.B. (2003). From Marianism To Terrorism: The Many Faces Of Violence Against Women In Latin America, *Archives of Women's Mental Health*, 6, 157-163.
- Perlstein, G.R., Vetter, H.J. (1990) Women and terrorism: The Need for Research, *Defense Analysis*, 6(1), 96-98.
- Poloni-Staudinger, L., Ortbal, C.D. (2013). *Terrorism and Violent Conflict, Women's Agency, Leadership, and Responses*, New York: Springer.
- Phelan, A. (2020). Special Issue Introduction for Terrorism, Gender and Women: Toward an Integrated Research Agenda, *Studies in Conflict & Terrorism*, 1-9.

- Qazi, F. (2011). The Mujahidaat: Tracing the Early Female Warriors of Islam. Sjoberg, L., Gentry, C.E. (Ed). Women, Gender and Terrorism içinde (ss. 29-57). Athens Georgia: University of Georgia Press.
- Schamber, S., Holmes, M. (2021). Transforming Gender Roles And Extremism In Somalia, International Civil Society Action Network.
- Sherman, P. (2018). Nurturer, Victim, Seductress: Gendered Roles in Terrorism, Masters Thesis, National Defense University, Joint Advanced Warfighting School.
- Sixta, C. (2008). The Illusive Third Wave: Are Female Terrorists the New “New Women” in Developing Societies?, Journal of Women, Politics & Policy, 29(2), 261–288.
- Sjoberg, L., Cooke, G.D., Neal, S.R. (2011). Introduction. Women, Gender, and Terrorism. Sjoberg, L., Gentry, C.E. (Ed). Women, Gender and Terrorism içinde (ss. 1-25). Athens Georgia: University of Georgia Press.
- Sjoberg, L. (2011). Conclusion. The Study of Women, Gender, and Terrorism. Sjoberg, L., Gentry, C.E. (Ed). Women, Gender and Terrorism içinde (ss. 227-241). Athens Georgia: University of Georgia Press.
- Sjoberg, L. (2014). Gender, War, & Conflict. Cambridge: Polity Press.
- Speckhard, A. (2015). Female Terrorists in ISIS, Al Qaeda and 21st Century Terrorism. Trends Research & Advisory Blog.
- Stack, A. (2011). Zombies versus Black Widows: Women as Propaganda in the Chechen Conflict. Sjoberg, L., Gentry, C.E. (Ed). Women, Gender and Terrorism içinde (ss. 83-96). Athens Georgia: University of Georgia Press.
- Steans, J. (1998). Gender and International Relations: An Introduction. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Szczepanikova, A. (2015). Chechen Women In War And Exile: Changing Gender Roles In The Context Of Violence, Nationalities Papers, 43(5), 753-770.
- Thomas, J.L. (2021). Wolves in Sheep’s Clothing: Assessing the Effect of Gender Norms on the Lethality of Female Suicide Terrorism, International Organization Foundation, 1-34.
- Tickner, J.A. (2001) Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era. New York: Columbia University Press.
- UNODC. (2018). Handbook on Gender Dimensions of Criminal Justice Responses to Terrorism, Vienna: UNODC.
- Uplavdiya, J. (2018). Women in Terrorism, International Journal of Law Management & Humanities, 1(5), 1-8.
- Weinberg, L. ve Eubank, W. (2011). Women’s involvement in terrorism. Gender Issues, 28(1-2), 22-49.
- Yalçın, E. (2016). Terör Ve Terörizmle Mücadelede Bir İç Savaşın Analizi: Sri Lanka Ve Tamil Kaplanları Örneği, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5), 143-183